

STADS

geschiedenis

nummer 1
13^e jaargang - 2018

Bedrijvige historici

Een interview met Erik Aerts en Herman Van der Wee

Op een nazomerse dag werden we hartelijk ontvangen ‘Ten huize De Hettinghe’ in het Belgische Sint-Pauwels (Sint-Gillis-Waas) voor een interview met twee economische historici die de stadsgeschiedenis een warm hart toedragen. Onze gastheer, Herman Van der Wee (geboren in 1928), schreef meer dan vijftig jaar geleden zijn eerste magnum opus *The growth of the Antwerp market*.¹ Erik Aerts (geboren in 1954), voormalig assistent van Herman, is onze tweede geïnterviewde. Om twee redenen belden we aan. Ten eerste bestuderen beide historici al decennialang de economische geschiedenis van de steden van de Lage Landen, en brachten ze daarover belangrijke publicaties uit. Ten tweede, als geboren Lierenaars en voormalige collega’s aan de KU Leuven, publiceerden ze recent samen een omvattende stadsgeschiedenis over de stad Lier (van prehistorie tot 1914).²

Weinigen wagen zich nog aan de redactie van een dergelijk werk, dat niet alleen over de chronologische maar ook de thematische grenzen heen een overzicht geeft over de geschiedenis van één stad. Vertrekkend vanuit de economische geschiedenis van deze middelgrote Brabantse stad, slaagt het werk erin om een synthese te brengen en behoort het daarom tot het genre van de ‘stadsbiografie’ dat nog weinig beoefend wordt. Weliswaar verschenen er recentelijk nog monografieën over één stad, maar vaak kennen die een grote schare aan auteurs die elk hun eigen specialisatie uiteenzetten, belichten ze vooral een bepaalde episode uit de hele geschiedenis, of betreft het een korte synopsis die onder meer een toeristisch publiek op het oog heeft. De *Geschiedenis van Lier* daarentegen is wetenschappelijk van uitgangspunt en zoekt een rode draad in de geschiedenis van de stad, met name het belang van de nabijheid van de Antwerpse markt als motor voor verandering, en de gevolgen ervan voor het stedelijke leven. Hoe kwam dat werk tot stand, en hoe ervaren beide historici de evolutie van de economische stadsgeschiedenis in de afgelopen decennia? Dat was de aanleiding van ons gesprek en waren de voornaamste vragen.

Om maar meteen een idee te geven van de bedrijvigheid van beide heren: Erik denkt al aan een vervolg op het vermelde werk. Net op emeritaat kijkt hij reikhalzend uit naar de tijd die het pensioen hem zal schenken om het tweede deel van de geschiedenis van Lier (van de Eerste Wereldoorlog tot heden) te schrijven. Ook bij Herman kriebelt het nog steeds. Ondanks zijn gevorderde leeftijd heeft hij spijt dat hij het afgelopen jaar op aanraden van zijn huisarts een aanbod heeft afgeslagen om in de Verenigde Staten

¹ H. Van der Wee, *The growth of the Antwerp market and the European economy (fourteenth-sixteenth centuries)* (Leuven 1963). Over de totstandkoming van dit boek schreef Erik Aerts een lezenswaardige tekst: ‘De genese van de groei. The Growth of the Antwerp Market van Herman Van der Wee, een halve eeuw (1963-2013)’, *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis* 92 (2014) 699-717.

² E. Aerts en H. Van der Wee, *Geschiedenis van Lier. Welvaart en samenleving van het ontstaan van de stad tot de Eerste Wereldoorlog* (Lier 2016).

te doceren. Met stilzitten heeft hij het immers moeilijk. Toch maken beiden graag tijd om op onze vragen te antwoorden over hun nieuwe monografie, stadsgeschiedenis en de economische geschiedenis in het algemeen.

In onze vaste tijdschrifttribune die een overzicht brengt van de tweejaarlijkse Urban History Conference stellen we al enkele keren vast dat de belangstelling voor de economische (stads)geschiedenis daalt. Het aantal sessies over dergelijke thema's slinkt.³ Waaraan zou dit te wijten zijn?

Erik Aerts (EA): Misschien is het voor economische historici niet direct noodzakelijk om naar een conferentie zoals de Urban History Conference te gaan. Economische historici hebben hun eigen methoden, eigen netwerken en vrienden, eigen nichecongressen. Het Datini-congres in het Italiaanse Prato,⁴ dat ik jaarlijks organiseer, trekt bijvoorbeeld heel wat sociaaleconomische historici van de pre-industriële periode aan. Het geschiedbedrijf is de laatste decennia vergaand gespecialiseerd.

Herman Van der Wee (HVDW): Toen mijn loopbaan een aanvang nam, was economische geschiedenis een 'hot issue'. Het herstelbeleid en de 'trente glorieuses' na de Tweede Wereldoorlog versterkten de belangstelling voor economische groei en gaven de macro-economische benadering de wind in de zeilen. Met de depressie van de jaren 1970 verschoof de pendel, onder meer onder invloed van economen zoals Friedman, naar de micro-economie, de ondernemersgeschiedenis, het consumentengedrag. Het individu stond terug centraal; de overheid was ballast geworden. De crisis van 2008 kan opnieuw een relance betekenen voor de macro-economische benadering.

EA: Economen nemen trouwens vaak het voortouw. Denk bijvoorbeeld aan de impact vandaag van de Franse econoom Thomas Piketty die het thema van de ongelijkheid terug op de kaart zet en in een comparatief en breed perspectief de ontwikkeling van het kapitalisme bestudeert. Zie ook bijvoorbeeld het recente boek van Bas van Bavel die eveneens de geschiedenis opentrekt en verbreedt.

HVDW: Het boek van Bas van Bavel brengt ons ook bij de verschillen tussen noord en zuid. Tot aan de Tweede Wereldoorlog was de Nederlandse geschiedschrijving nog eerder traditioneel van benadering. Na de oorlog opende Slicher van Bath nieuwe deuren door aan te leunen bij de Franse Annales-school. Hij kreeg navolgers en legde zodoende de basis voor de snelle groei van de economische geschiedschrijving in Nederland. De economische stadsgeschiedenis hoorde daar ook bij maar moest vanaf de jaren tachtig geleidelijk wijken voor de toenemende belangstelling voor sociale en culturele processen in het stedelijk verleden (de *New Cultural History*). Diezelfde koerswijziging kan trouwens ook worden vastgesteld in deeldisciplines van de economische geschiedenis.

EA: Denk bijvoorbeeld aan de monetaire geschiedenis, die eveneens is opgeschoven naar een meer cultureel-antropologische benadering en zich nu richt op de maatschappelijke functie van geld en begrippen zoals reciprociteit meer centraal stelt. Die bena-

³ Zie bijvoorbeeld I. Van Damme e.a., 'Schetsen uit Finland. De "herinterpretatie" van de stad op het dertiende Internationaal Congres van de European Association for Urban History in Helsinki', *Stadsgeschiedenis* 11 (2016) 193-211.

⁴ Het Datini-congres, een begrip voor economische historici, wordt georganiseerd door het Istituto Internazionale di Storia Economica F. Datini, waarvan Erik Aerts voorzitter is (<http://www.istitutodatini.it/>). In 2017 focuste het op 'Water management in Europe, 12th-18th centuries'.

dering vanuit verschillende oogpunten is een goede evolutie, maar bijgevolg zijn er minder historici die zich ‘puur’ met de economische geschiedenis inlaten.

HVDW: Tegelijkertijd is de economische wetenschap nu veel wiskundiger geworden, en dat straalt ook af op een deel van de economische geschiedenis. Het toenemend gebruik van wiskunde en econometrische methodes in de economische theorie en bij de toetsing van haar hypothesen maakt het niet eenvoudig voor economische historici die vaak leentjebuurt spelen bij de economen. Een ruime multidisciplinariteit is nochtans van groot belang voor de economische geschiedschrijving.

EA: Inderdaad, wie vroeger een regressieanalyse maakte, was ‘top of the bill’. Nu is dat werkelijk het minimum. Statische dataverwerking is trouwens in meerdere disciplines van het historisch onderzoek van groot belang. Er is vandaag overigens een veelheid aan economische theorie beschikbaar. Dat maakt het niet makkelijker om je in te werken.

Opmerkelijk is dat, op een paar uitzonderingen na, grote synthesewerken over economische stadsgeschiedenis zeldzaam worden. Is ‘overspecialisatie’ een probleem? Waar is de synthese?

EA: Je krijgt in het academisch bedrijf vaak de tijd niet meer om een grote synthese te schrijven. Dat heeft verschillende oorzaken. Onze job als professor is veel administratiever geworden, er gaat veel energie naar bureaucratie, bijkomende taken zoals het voorzitterschap van een onderzoekseenheid, grotere verwachtingen en eisen op het vlak van onderwijs enzovoort. Vroeger hadden we meer tijd, verbleven we langer in het archief en had je de ruimte om over lange-termijn te werken.

HVDW: Tegenwoordig heeft een doctoraatsthesis vooral tot doel om aan te tonen dat de doctorandus/a in de geschiedenis de wetenschappelijke methodes en technieken stevig onder de knie heeft en dat binnen een beperkt tijdsbestek. Een gespecialiseerd onderwerp is daartoe aangewezen; een grootschalig, meer algemeen onderwerp veel minder. Ik heb tien jaar gewerkt aan mijn doctoraat, weliswaar niet voltijds. Dat is vandaag niet meer de normale gang van zaken. In feite inspireert de huidige opvatting over het doctoraat zich vooral op het Amerikaanse systeem en minder op het vroegere idee van *la grande thèse* in Frankrijk of het *Habilitationschrift* in Duitsland. In die optiek is een synthesewerk in die fase van de historische opleiding niet aan de orde; volgens die logica is het iets voor op een rijpere leeftijd.

EA: Maar die tijd ontbreekt je door een cyclus die iedereen kent: gefragmenteerd onderzoek door de vele mails, meer doctoraten begeleiden, meer publiceren, enzovoort. De vraag is of dat de kwaliteit van het eigen onderzoek ten goede komt ...

HVDW: Nochtans is die synthese broodnodig. Synthesewerken zijn belangrijk omdat ze een breder publiek kunnen bereiken. Je werk krijgt meer invloed als het toegankelijk is, synthetiseert en een heldere visie op de geschiedenis uitdraagt. Op die manier kunnen historici hun impact vergroten.

Julie pasten dat toe op de geschiedenis van Lier met de publicatie van een groot overzichtswerk. Zo’n ‘dinosaurus’ schrijven historici niet vaak meer. Waaraan is dit te wijten? En waarom zijn jullie toch met het project gestart?

HVDW: Stadsgeschiedenis werd vroeger vaak beoefend door mensen die geïntere-

resseerd waren in het verleden van hun stad, maar die minder opgeleid waren in de wetenschappelijke historische methodes. Daar is duidelijk verandering in gekomen. Stadsgeschiedenis is thans een belangrijke deeldiscipline geworden van de moderne geschiedschrijving. Dat bracht een andere aanpak mee.

EA: Vandaag krijgen beschrijvende publicaties geen plaats meer in het academisch bedrijf. Wetenschappelijk werk dient uit te gaan van een vraagstelling. Bovendien is er zoals gezegd een vergaande specialisatie aan het werk. Elke discipline heeft nu zijn eigen tijdschrift. Een artikel in een AI-vaktijdschrift is even belangrijk geworden als een brede synthese. Tot slot: in de economische geschiedenis is het minder de gewoonte om boeken te schrijven.

HVDW: Waarom we dan toch aan een algemene geschiedenis van de stad Lier begonnen zijn? In de eerste plaats omdat ik destijds voor mijn licentiaatsverhandeling en voor mijn doctoraat veel archiefgegevens over Lier had verzameld en er slechts een deel van gebruikte voor mijn studie over Antwerpen. Mijn drukke loopbaan en toenemende aandacht voor de geschiedenis van de hedendaagse periode drukten de geschiedenis van Lier naar de achtergrond. Vanaf mijn emeritaat kwam mijn belangstelling voor het Lierse verleden terug op de voorgrond, te meer omdat ik een geboren Lierenaar ben en er 25 jaar heb gewoond.

EA: Op een receptie in Leuven enkele jaren geleden vroeg Herman me om samen de pen vast te houden. Ook ik heb in mijn doctoraat veel onderzoek gedaan naar Lier, onder meer over de biersector. We brachten die gegevens samen en dat resulteerde in een lijvige stadsbiografie. Het is dus gegroeid uit een uit de hand gelopen zijproject

Is er dan wel nog plaats voor stadsgeschiedenis in de economische geschiedenis?

HVDW: Uiteraard. Steden speelden een cruciale rol in de economische ontwikkeling van onze contreien. Centrale thema's, zoals migratie, sociale ongelijkheid, ambachtelijke activiteit en handel refereren in hoge mate naar de stedelijke microsfeer. Onderzoek naar deze aspecten is dus van essentieel belang voor het macro-economisch onderzoek. Henri Pirenne bejubelde al de steden als katalysatoren van groei en verandering. In de steden leven trouwens veel mensen, die bijdragen tot productie, consumptie en dienstverlening, belastingen betalen en culturele initiatieven financieren

EA: Onderzoek naar één stad is ook makkelijker behapbaar. Het feit dat er weinig synthese is, kent vele oorzaken. Er is enorm veel literatuur over zowat elk historisch thema, dat kan je niet meer gelezen krijgen als je een overzichtswerk wil schrijven. Het opstellen van een 'state of the art' eist al veel energie. Daarom is het onderzoek van een 'stad', als case-study, wel nog doenbaar.

HVDW: En daarenboven essentieel. De grondpijler van ieder synthesesewerk is bronnenonderzoek en eruditie. In die context is de studie van lokale bronnen onontbeerlijk want het spit gegevens boven, laat vergelijking toe en geeft een aanzet tot verklaring van historische processen. Onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog was de economische politiek in Europa macro-economisch, gericht op het stimuleren van de groei. De rol van de overheid was hierbij cruciaal: de samenleving was economisch maakbaar en de overheid bleek het aangewezen instrument om door planning die maakbaarheid in de praktijk om te zetten. Vanaf de jaren zeventig stak het neoliberalisme echter de kop op. De overheid was een moloch geworden, bureaucratische ballast. De markt, de

Afb. 1 Folder ter promotie van het boek van Aerts en Van der Wee over de geschiedenis van Lier.

ondernemer en de consument zouden, volgens die opvatting, op een efficiëntere manier de economische groei en welvaart kunnen bevorderen. Na de financiële crisis van 2007-2008 werd de rol van de overheid echter opnieuw actueel. Lokaal onderzoek is hier eens te meer noodzakelijk om na te gaan in welke mate de stedelijke besturen over de tijd heen op die macro-economische tendensen reageerden.

EA: Inderdaad, ook ik onderzocht in mijn doctoraat en latere publicaties de rol van de overheid, en stelde vast dat het niet alleen om *coercion* in de betekenis van Charles Tilly ging. Sinds de tweede helft van de achttiende eeuw kwam de overheid veel meer tussen en werd ze ook voor de kar van lokale groepen gespannen. Veel economische historici zijn zich meer gaan richten naar de *agency* van de staat in plaats van de stad, maar dat betekent niet dat onderzoek naar de stad zinloos is. Wel allerminst.

Welke concrete toekomst zien jullie? We hebben het nu al vaak over het verleden en het heden van de economische geschiedenis gehad. Op welke domeinen zouden jullie zelf nog onderzoek willen voeren?

HVDW: Ik heb zelf nog veel materiaal liggen. Destijds had ik een vierde deel geschreven voor *The growth*, namelijk over monetaire ontwikkeling, maar mijn promotor Jan-Arthur Van Houtte meende dat dit deel beter geschikt was voor een afzonderlijke publicatie. Hij had daarin gelijk. Ik ben nu aan de herwerking bezig, maar het is wel een hele kluit.

Overigens is alles relatief. Om een kleine anekdote te vertellen: toen ik nog in Parijs studeerde bij Fernand Braudel en Jean Meuvret kwam ik eens bij laatstgenoemde thuis, aan de Quai d'horloge in Parijs. Daar toonde hij me zijn proefschrift: 'Voilà, ma valise', zei hij toen hij naar de koffer op de kast verwees ... Meuvret schreef zijn hele doctoraat over de geschiedenis van de rol van de aanbodfactor in de economische ontwikkeling. Maar toen ik bij hem studeerde, verminderde het belang ervan: onderzoek naar de vraagzijde was toonaangevend. Na zijn dood werd dergelijk onderzoek juist wél heel belangrijk. Zijn vrouw heeft het proefschrift van Meuvret uiteindelijk als eerbetoon aan haar man na diens dood uitgegeven. Je ziet, elke richting in onderzoek kan interessant zijn.

Afb. 2 Van der Wee (links) en Aerts (Foto auteurs, 2017).

EA: Dat naar ruimtelijkheid bijvoorbeeld. Of naar de invloed van technologie op economische veranderingen. Instellingengeschiedenis vind ik ook nog steeds heel belangrijk.

HVDW: Juist. Het belang van de institutionele aspecten kan niet voldoende worden beklemtoond. Instellingen ordenen in principe een nieuwe economische ontwikkeling, ze genereren vooruitgang, schaafeffecten en stijgende meeropbrengsten. Instituties zijn echter ook conservatief: de ontwerpers ervan gaan uit van het principe dat die instellingen een tijd zullen meegaan. Hierdoor loert steeds het potentiële gevaar van sclerose om de hoek, wat dan leidt tot dalende meeropbrengsten en zelfs achteruitgang. Het is dus duidelijk dat de dynamiek, de flexibiliteit of sclerose van stedelijke instellingen zeer belangrijk zijn om economische ontwikkelingen te analyseren. In de stadsgeschiedenis mag een institutionele analyse dan ook niet ontbreken.

Maar eerst het tweede deel over de geschiedenis van Lier dus ...

EA: Ik ga hierover zo dadelijk met Herman overleggen! Wél moeten we nog een rode draad vinden. Bij het eerste deel was dat de nabijheid van de Antwerpse markt en de beschikbaarheid van de rivier de Nete, die als motor fungeerden voor de ontwikkelingen te Lier. Bij het deel over de twintigste-eeuwse geschiedenis ligt dat iets moeilijker.

HVDW: We hebben voor onze *Geschiedenis van Lier* als einddatum van het onderzoek het jaar 1914 gekozen omdat voor Lier, zeker economisch gezien, de Eerste Wereldoorlog een duidelijke breuklijn is. Voor Lier begint de Industriële Revolutie in feite pas nadien.

Of hoe in de levensloop van onze beide geïnterviewden de economische geschiedenis en de stadsgeschiedenis van Lier zich telkens opnieuw verstrengelen ...

INHOUD Stadsgeschiedenis 13 (2018) I

JUSTINE SMITHUIS

Wi ghemene oudermanne van den ghemenen ghilden. Hoe de gilden hun centrale positie verwierven in het stadsbestuur van Utrecht, circa 1260-1340 1

HEIDI DENEWETH, WARD LELOUP en MATHIJS SPEECKE

Een versteende ruimte? De impact van stedelijke veranderingsprocessen op de sociale topografie van Brugge, 1380-1670 19

Werk in uitvoering

MATTHIJS DEGRAEVE, SARAH DE BOECK en FREDERIK VANDYCK
Building Brussels. Een interdisciplinair onderzoek naar de Brusselse bouwsector, 1795-2015 41

Interview

JELLE HAEMERS en HILDE GREEFS
Bedrijvige historici. Een interview met Erik Aerts en Herman Van der Wee 59

Reviews

ARIE VAN STEENSEL, CHANELLE DELAMEILLIEURE, THOMAS DELPEUT, HANNELORE FRANCK, DESIREE KRIKKEN, DIRK LUEB, LAURA MAY, SANNE MUURLING, BOB PIERIK, WOUT SAELENS en WOUT VAN DE SOMPELE
Stadsgeschiedenis in Belgische en Nederlandse historische tijdschriften (2016) 65

Abstracts 85

Personalia 86

